

NEJSTARŠÍ PŘEMYSLOVCI

První historicky doložená vládnoucí dynastie je současně i tou, která vládla v Čechách nejdéle, alespoň 434 let (počátek přemyslovské vlády neznáme, první písemná zpráva o knížeti Bořivojovi se vztahuje k roku 872, poslední mužský člen rodu, král Václav III., byl zavražděn v roce 1306). S Přemyslovci jsou spojeny základy naší státnosti i počátky křesťanství v Čechách, přemyslovští vládcí prosluli jako světci i válečníci, diplomati i nesmiřitelní rivalové, vynikající hospodáři i plenitelé vlastní země.

O počátcích přemyslovské vlády nevíme vzhledem k absenci písemných pramenů téměř nic. S určitostí snad můžeme tvrdit pouze to, že přemyslovský rod tvořil součást kmene Čechů a měl slovanský původ. Mlhavější jsou dohady o tom, kdy a jak slovanské kmeny osídlily naše území, zpochybnitelná je jejich – v pověstech opěvovaná – mírumilovnost či vřelý vztah k půdě. Zcela mylné jsou představy o existenci **praotce Čecha** či Kroka a jeho dcer.

Tyto bájně zakladatele „stvořili“ až středověcí autoři, legendista Kristián a kronikář Kosmas, snad na základě lidových vyprávění, snad podle své fantazie. V Kosmově kronice je jasně prokazatelná souvislost českých dějin se starozákonními příběhy (autor znal jako kněz Bibli jistě dobře). Mojžíš přivedl svůj lid k zemi zaslíbené, Čech k hoře Říp; v Kanaánu vládli před vznikem jednotného státu soudci, stejně je označován i vladyka Krok. Jeho dcera **Libuše** je slavnou a suverénní kněžnou stejně jako biblická Debóra, **Přemysl Oráč** je zemědělec a přichází ke svému lidu z malé osady podobně jako první hebrejský král Saul. Sestry Kazi, Teta a Libuše symbolizují tři rodící se křesťanské ctnosti (víra, naděje, láska) na kořenech tří symbolů pohanství (kouzelnictví, modloslužebnictví, věšectví).

V nejstarších pověstech se ale odrážejí i antické vzory, např. pověst o založení Říma. Dvojice jmen Čechové – Čech a Romulus – Roma jistě nejsou náhodné, v obou pověstech se setkáme s pluhem, symbolem základu nového života, i se sedmi legendárními knížaty - králi.

Základ jejich jmen, poprvé uvedených v Kosmově kronice (**Přemysl, Nezamysl, Mnata, Vojen, Křesomysl, Neklan, Hostivít**), je rovněž opředen záhadami a nejasnostmi. Někteří historici se domnívají, že kronikář volil stará slovanská jména, v jeho době již neužívaná, aby byla odlišná od pozdějších „lepších“ křesťanských, podle Z. Kalandry jsou jména odvozena dle názvů dní (Nezamysl – neděle, Mnata – Montag – pondělí atd.). V. Karbusický objevil v pramenech z 9. století záznam poselství Čechů k Frankům „*Krok' kazi (Tetha), lubossa przemysl, nezamysl m'nata voj'n u'ni zla, kr'z my s' neklan (am), gosti vit*“ (v překladu *Zastav své kroky, Tetha - oslovení tehdejšího vůdce Franků – a raději přemýšlej, nezamýšlím na tebe vojnu ani zla, kříži my se neklaníme,*

hosty vítáme), i ten mohl Kosmu inspirovat k pojmenování bájných přemyslovských knížat.

Přestože jsou naše nejstarší pověsti plné detailů a podrobností (za ty vděčíme nejen nejslavnějšímu kronikářskému fabulátorovi Václavu Hájkovi z Libočan, ale i Aloisu Jiráskovi, který pro povzbuzení národní hrdosti také leccos „domyslel“), historicky ověřitelných faktů je zde minimum. Lze doložit jen to, že první Slované se na našem území usazovali u břehů řek, uctívali přírodní božstva, že osídlení země bylo velmi řídké, úroveň zemědělské produkce i využití kovů nízká. V 8. století jsou doložena první opevněná hradiště, v 9. století takové existuje i na Levém Hradci, kde podle pověsti žil kníže Neklan. Archeologické nálezy potvrzují i fakt, že na Turském poli skutečně byla svedena velká bitva, nikdo ale nemůže prokázat, že zde bojoval udatný Tyr proti Lučanům. Je pravděpodobnější, že tu svedl bitvu s odbojnými velmoži kníže Bořivoj, možná se zde střetl až Boleslav I. se svým dlouholetým nepřítelem Otou I. Oproti tomu bájný Vyšehrad, odkud vedl Ctirad válku s dívkami a statečný Horymír se na Šemíku vrhal ze skály, byl v dobách pověstí pustým místem zvaným Chrasten (plný chrastí – křovin).

V 8. a 9. století se ve franských letopisech objevují i první písemné zmínky o Čechách (ne ještě o Přemyslovcích). Ani ty nám ale moc informací neposkytují. Potvrzují, že od konce 8. století byly Čechy hraničním územím Franské říše, že se české kmeny několikrát střetly s franskou armádou a v roce 806 dokonce musely za mír zaplatit „120 volů a 500 hřiven stříbra“ (tuto povinnost, tzv. tribut pacis, přičkl Kosmas až knížeti Václavovi). Zajímavý je údaj o křtu 14 českých velmožů v Řezně (845), vyvracející zažitou představu, že na naše území přinesli křesťanství Konstantin a Metoděj (863).

A tak se prvním historicky doloženým Přemyslovcem stává až **Bořivoj I.** (asi 850 - 889). V letopise popisujícím události z roku 872 je zmiňován jako spojenec velkomoravského knížete Svatopluka ve válce s Východofranskou říší, v 80. letech měl být údajně na Svatoplukově dvoře pokřtěn samotným biskupem Metodějem, když předtím musel snášet ponížení jako „pohanský pes“. Spojenectví (nebo podřízení) Bořivoje a Velké Moravy bylo vždycky problematické. Zatímco v 9. století se stalo údajně důvodem pro rozsáhlé povstání českých velmožů (tzv. Strojnírovo), v současnosti vede ke spekulacím, zda vůbec byl Bořivoj potomkem Přemysla a Libuše, zda nebyl spíše synem či synovcem Svatoplukovým.

Slavnější než Bořivoj je jeho manželka, první česká světice **Ludmila** (asi 860 - 921, kanonizována 1144). Z legend ji známe jako laskavou babičku a vychovatelku Václava, šířitelku křesťanství a oběť zášti pohanské Drahomíry, jež dala tchyni uškrtit, aby jí znemožnila cestu k mučednictví a svatosti. Vše ale nasvědčuje tomu, že Ludmila byla ženou ráznou a panovačnou, „do vlády mluvila“ manželovi i oběma synům, se snachou Drahomírou se nepřela o víru,

ale o zahraničně-politickou orientaci knížectví a po smrti knížete Vratislava o faktickou moc ve státě.

Vraťme se ale k linii vládnoucích knížat. Po Bořivojově smrti se vlády ve středních Čechách ujal jeho syn **Spytihněv** (875 - 915), zpočátku ohrožovaný pozicí moravského Svatopluka. Sídlil v Praze (sem přenesl rodové sídlo již Bořivoj), v Budči založil rotundu sv. Petra a Pavla (nejstarší částečně dochovanou sakrální stavbu n našem území), pohřben je spolu s manželkou v kostelíku Panny Marie na Pražském hradě. Na knížecím stolci jej vystřídal mladší bratr **Vratislav** (888 - 921). O něm však víme ještě méně, založil baziliku sv. Jiří v Praze (zde je pohřben), možná zahynul ve válkách s Maďary. Pravděpodobně po sobě zanechal dva nezletilé syny – Václava a Boleslava. A tady už zase díky legendám víme víc.

Kníže **Václav** (asi 907 - 935) se ujal vlády v roce 922. Byl dobrý křesťan, snažil se mírnit kruté pohanské tradice („bořil šibenice“), zakládal kostelíky, ale uvědomme si, že to nebylo nic výjimečného v době, kdy křesťanství pomáhalo v Evropě posílení pozic „jediného vládce“. Zvláštní nebyl ani známý Václavův konec, mocichtivý bratr s jinou vladařskou vizí násilně odstranil konkurenta, ač oba byli křesťané. Okolnosti vraždy ale byly i na svou dobu zarážející, vždyť s Václavem byli povražděni i jeho přátelé s rodinami, a právě tento fakt vedl k tomu, že zavražděný kníže se brzy stal „legendou a světcem“. Již tři roky po vraždě dal Boleslav jeho ostatky slavnostně pohřbit v rotundě sv. Víta v Praze (tu založil Václav po smíru se saským Jindřichem Ptáčníkem v roce 929), v roce 972 byl svatému Václavovi zasvěcen první kostelík, biskup Vojtěch (956 - 997) již o něm psal jako o svatém, ve 12. století byl vnímán jako zemský patron (to dosvědčuje bitva u Chlumce v roce 1126, kdy vojsko věřilo, že je vede sám svatý kníže, nebo Svatováclavský chorál z konce století).

Václavův mladší bratr **Boleslav I.** (910 - 972) je sice Kosmou označován jako Ukrutný, přesto vládl Čechům jako dobrý křesťanský kníže. Po dlouholetých sporech se smířil se silným saským sousedem Otou I., dokonce s ním společně zastavil vpád Maďarů do střední Evropy (955), sňatkem dcery Doubravky s Měškem Piastovcem si zajistil silného spojence v Polsku. Dal razit první mince, stříbrné denáry, zasloužil se o christianizaci ovládnutých území (Morava, západní Slovensko, Krakovsko). V roce 967 dokonce vyslal svou dceru Mladu do Říma, aby zde vymohla u papeže svolení k přivedení klášterní řehole benediktýnek do Čech a k založení českého biskupství, jež mělo zajistit církevní nezávislost země. Mladina mise byla úspěšná, ale výsledku se Boleslav již nedožil. Nebo jej Kosmas „nechal zemřít“ dřív (?), aby mohl zásluhy připsat jeho nejstaršímu synu **Boleslavu II.** Pobožnému (935 - 999). Právě on prý dosadil roku 973 na pražský biskupský stolec prvního biskupa - kněze Dětmara. Byl podobně jako otec schopným vládcem, přesto se mu nepodařilo udržet vliv v připojených územích, oslabovaly jej také spory s druhým pražským biskupem **Vojtěchem Slavníkovcem**. Ty bývaly označovány za důvod k vyhlazení

slavníkovského rodu v roce 995, i zde je ale pravda poněkud jiná. Slavníkovci byli pro Boleslava nežádoucími konkurenty, vždyť razili vlastní mince, měli velmi úzký vztah k Sasku, dokonce měli vlastní armádu. A tak se Boleslav, v době „libického vraždění“ pravděpodobně již nervově chorý, rozhodl (v rozporu se svým lichotivým přídomek) ke krutému zásahu. Snad chtěl zajistit pozici svého rodu, snad věřil, že smrtí jedněch posílí životy druhých. Každopádně netušil, že za pouhých pět let budou stát Čechy kvůli sporům jeho vlastních synů na pokraji zániku.

PŘEMYSLOVCI V 11. A 12. STOLETÍ

Díky schopným knížatům 10. století, především Boleslavovi I. a II., patřily Čechy na prahu druhého milénia k respektovaným, relativně silným a suverénním středoevropským zemím. Dlouho budovanou pozici ale ztratily během krátké doby panování **Boleslava III. Ryšavého**. Ten byl dosazen na knížecí stolec roku 999 jako nejstarší syn zesnulého Boleslava II. Vlady se ujímal v nepříznivé době, jeho stát byl obklopen silnými, moci a území chtivými sousedy, uherským králem Štěpánem, polským Boleslavem Chrabrým a císařem Ottou III. Jejich úspěšné útoky na nedávno připojená území jistě Boleslava III. znepokojovaly a snad právě ony v něm vyvolaly přesvědčení, že o jeho knížecí stolec usilují všichni, kdo se ocitnou nablízku. Zdá se, že na český trůn dosedla první psychopatická osobnost, Ryšavec se ve strachu o moc neštítal ničeho. Do vyhnanství poslal biskupa Thiggada i matku Emmu, bratra Jaromíra dal vyklestit, čímž jej jako vladaře zcela znemožnil, bratr Oldřich se před vraždou zachránil útekem do Bavor. Když začal v roce 1002 Boleslav stíhat další členy knížecí družiny, vložil se do věci polský král, obsadil Prahu a na knížecí stolec dosadil údajného přemyslovského příbuzného Vladivoje. Ten byl sice knížetem pouhých pět měsíců, prý se upil k smrti, přesto se do dějin našeho státu trvale zapsal. Kvůli upevnění pozice se vydal do Řezna a požádal císaře, aby mu udělil české země v léno. Jindřich II. ochotně souhlasil, vždyť takovýmto aktem bylo řečeno, že Čechy jsou součástí Svaté říše římské. A že na tomto výkladu císař trval, dokládá fakt, že o rok později vyzval knížete Jaromíra, aby přijel požádat o udělení léna „podle starodávného zvyku“. První krok ke ztrátě suverenity byl učiněn, pak již události nabraly rychlý spád. V roce 1003 se do Čech vrátil Ryšavec a s ním další krutosti a vraždění. Opět zasáhl Boleslav Chrabrý, Boleslava III. dal oslepit a uvěznit (zemřel roku 1037 na neznámém polském hradě) a vlady v Čechách se ujal sám. Nebýt toho, že Polákův rozpínavý akt rozlítí císaře, vláda Přemyslovců by byla u konce. Jindřich II. si ale vzpomněl na Boleslavovy bratry, postavil je do čela svého vojska, dobyl Prahu a na knížecí stolec dosadil r. 1004 nerozhodného **Jaromíra**. Mladší **Oldřich**, usilující o konsolidaci rodové moci, „slaboča“ v roce 1012 svrhl a ujal se vlady v Čechách. Podařilo se mu zklidnit odbojně velmože, připojil k Čechám Moravu, údajně založil Sázavský klášter, jeho vztah s krásnou Boženou se stal vděčným námětem kronikářů. Roku 1033 se však dostal do sporu se synem Břetislavem a císařem Konrádem II. a kolotoč přemyslovské krutosti se znovu

roztočil. Oldřich byl svržen a uvězněn, na stolec dosedl Jaromír, ale vzápětí byl bratrem, uprchlým z vězení, oslepen a sesazen. „Staronový“ kníže Oldřich ale v roce 1034 umírá. Právoplatný dědic Jaromír se zřekl stolce ve prospěch synovce. Klid si tím ale nezajistil, v roce 1035 byl proboden kopím, „*sedě na prevětu a vyprazdňuje břich*“.

První přemyslovska dynastická krize skončila, knížetem se stal **Břetislav**, jediný, bohužel nemanželský a po matce neurozený syn Oldřichův. Oč nižší původ, o to vyšší byly jeho ambice a cíle. Pro posílení „legitimity a rodu“ údajně unesl z kláštera Jitku Sweinfurtskou, s ní zplodil 5 synů a dvě dcery. Na svůj vladařský účet si Břetislav připsal několik prvenství: při slavném tažení do Polska (1039) vyhlásil nad hrobem Vojtěcha Slavníkovce první český zákoník, tzv. Dekreta, a do Čech se vrátil nejen se světcovými ostatky, ale i s bohatou kořistí. Jako první Přemyslovec úspěšně uplatil papeže, aby mu „ukradení Vojtěcha“ bylo odpuštěno, jako první svedl vítěznou válku s císařem, když se mu podařilo v roce 1040 Jindřicha III. porazit v bitvě u Brůdku. Jako první musel podniknout bos kajícnou cestu do Řezna, když byl v roce 1041 císařem poražen. Jako první se zamýšlel nad tím, jak zajistit svým nástupcům klidnou vládu, a v roce 1054 vyhlásil seniorát (právo nejstaršího člena rodu na trůn), pro mladší syny vymezil tzv. úděly, území na Moravě, jež měli spravovat.

Když „český Achilles“ Břetislav v roce 1055 náhle zemřel, ujal se vlády jeho nejstarší syn **Spytihněv**, podle Kosmy vzorný křesťan a vlastenec. Prý nechal z Čech vyhnat všechny Němce, ve skutečnosti se však jednalo pouze o dvě Němky, s nimiž vedl spor, matku Juditu a svatojiřskou abatyši. Křesťanské milosrdenství se projevovalo péčí o sirotky, touhou nosit mitru či založením litoměřické kapituly, odvrácenou stranou ale byly útoky na sázavské mnichy či moravské předáky a snaha omezit moc bratrů, z nichž udělal své sluhy, Konrád se stal lovčím Ota správcem kuchyně. Paradoxně se tyto posty staly základem pozdějších dvorských úřadů a šlechtici se o jejich získání téměř prali.

Spytihněvovým nástupcem se stal v roce 1061 jeho mladší bratr **Vratislav II**. Konrádovi a Otovi vrátil moravské úděly, problémy ale měl s bratrem Jaromírem, který se, ač nerad, stal pražským biskupem. Jeho svévolné chování Vratislava natolik pobuřovalo, že se snažil omezit bratrovu moc založením olomouckého biskupství (1063) a vyšehradské kapituly, na Vyšehradě si dokonce vybudoval luxusní knížecí palác, aby nemusel žít s Jaromírem v areálu Pražského hradu.

I Vratislav má mezi Přemyslovci tři veliká prvenství: jako první český kníže zachoval císaři věrnost i v době, kdy se od něho odvrátila většina říšských feudálů (boje s papežem o investituru), při korunovační cestě Jindřicha IV. se poprvé sláva českých bojovníků rozšířila za hranice říše (při dobývání Říma).

Jako první Přemyslovec byl Vratislav za svou věrnost císařem odměněn královským titulem a v roce 1085 korunován. S královskou korunou získal pro český stát i nová území, Zhořelecko a Budyšínsko. A ještě jeden primát lze prvnímu králi připsat - byl na dlouhá léta poslední, za jehož vlády byl český stát stabilní a silný.

V roce 1092 vystřídal Vratislava na pouhých osm měsíců na knížecím stolci poslední z Břetislavových synů **Konrád Brněnský**, po jeho smrti se stal českým knížetem **Břetislav II.** Ač vládl pouze osm let, i on má svá prvenství: upevnil hegemonii křesťanství, když definitivně zakázal konání jakýchkoliv pohanských obřadů, dokonce vyhnal ze Sázavy mnichy, kteří ještě udržovali staroslověnskou liturgii. A v roce 1099 požádal císaře o české léno pro bratra **Bořivoje II.** Ten se tak stal (po atentátu na Břetislava v roce 1100) prvním protiprávně dosazeným přemyslovským knížetem, neboť podle zvyku musel být kníže nejprve schválen tzv. kolokviem, a navíc nastoupil i v rozporu se seniorátem.

Nelegitimní dosazení Bořivoje vyústilo v Čechách v druhou vleklou dynastickou krizi, v níž proti sobě stály tři přemyslovské koalice, česká, brněnská a olomoucká, jejíž představitelé se nejen vojensky napadali a fyzicky ohrožovali, ale vzájemně se očerňovali před císařem, jenž z přemyslovských sporů nemálo vytěžil (vždyť například Svatopluk si koupil české léno za 10 000 hřiven stříbra).

Za vlády Bořivoje (1101 - 1107, 1117 - 1120), **Svatopluka** (1107 - 1109) i **Vladislava I.** (1109 - 1117, 1120 - 1125) se přemyslovští bratři a bratřanci utkali v sedmi velkých bitvách, ne jeden z nich byl na mnoho let uvězněn, někteří byli zavražděni, jiní skončili ve vyhnanství. I z této pohnuté doby nám ale zůstalo jedno pozitivní přemyslovské prvenství: v roce 1114 získal Vladislav I. od císaře hodnost arcibiskupa (později první kurfiřt), jíž bylo potvrzeno výjimečné postavení českého knížete u císařského dvora.

Až syn krále Vratislava **Soběslav I.** (1125 - 1140) dokázal krizi ve státě utiшит. Hned po svém nástupu se musel utkat se samotným císařem, hájícím zájmy moravských přemyslovských větví. Při slavné bitvě u Chlumce (1126) se českému vojsku podařilo Lothara III. porazit (s vydatnou pomocí svatých patronů Václava a Vojtěcha) a společně s moravskými odpůrci zajmout. Soběslav se pak projevil jako schopný vládce, zajatce propustil a mohl tak diktovat podmínky dalších vztahů. Během dalších let se mu podařilo zkonsolidovat vztahy ve státě, i když ani on se nevyhnul dalším sporům s příbuznými.

Rovněž jeho nástupce **Vladislav II.** (1140 - 1172) musel o knížecí stolec několikrát bojovat s dalšími deseti přemyslovskými konkurenty, jeho pozice ale byla posílena podporou bratrů Děpolda a Jindřicha, skvělou diplomacií

biskupů Jindřicha Zdíka a Daniela a dobrými, byť zpočátku chladnými, vztahy s císařem Fridrichem Barbarossou. Jako vzorný křesťan se Vladislav účastnil (ne příliš úspěšně) druhé křížové výpravy do Svaté země, jako vzorný říšský leník podporoval císaře v bojích v Itálii. Zde české vojsko dostalo své skvělé pověsti, proslavilo se především při obléhání Milána, odkud si vojáci přivezli „majlant“. Za své služby se Vladislav dočkal v roce 1158 odměny: vedle dědičného královského titulu získal postavení druhého nejvýznamnějšího muže v říši, údajně mu byl udělen i erb se stříbrným lvem v červeném poli.

Bohužel i Vladislav se na sklonku svého života dopustil chyby. Aby zajistil klidné předání žezla, abdikoval ve prospěch syna Bedřicha, tím ale proti sobě popudil jak příbuzenstvo, tak samotného císaře. A spory o vládu se rozhořely znovu, bitvy se střídaly s úplatky a žalobami, stát byl na pokraji zániku. Za vlády **Bedřicha** (1172 - 1173, 1178 - 1189) a **Soběslava II.** (1173 - 1178) můžeme zaznamenat další neblahá přemyslovská prvenství: královský titul byl zapomenut, v roce 1179 se začali v sérii bitev vzájemně oslabovat čeští Přemyslovci, v roce 1182 císař přispěl svým rozhodnutím k vyšší suverenitě moravského Konráda, který se začal titulovat jako markrabě moravský. V roce 1185 spolu svedli čeští a moravští Přemyslovci nejkrvavější bitvu u Loděnic u Znojma. Její nerozhodný, pro obě strany zničující výsledek podnítil snahu o smír, o rok později uzavřeli čeští a moravští přemyslovci tzv. knínského dohody. Na jejich základě se stal v roce 1189 českým knížetem moravský **Konrád Ota** (1189 - 1191), jemuž se podařilo spojit Čechy a Moravu opět do jednoho státního celku. A nejen to, v roce 1191 vydal první psaný zemský zákoník, tzv. Statuta, jímž vedle stanovení pravidel pro feudální vztahy a zásad občanského i trestního řádu upravil i podmínky nástupnictví.

Ale není zákon, jenž by se neporušoval, proto ani Statuta nemohla po Konrádově smrti zabránit dalším bojům o vládu. Moci ve státě se nakrátko ujal **Václav II.** (1191 - 1192), po něm **Jindřich Břetislav** (1193 - 1197), první Přemyslovec, který držel v rukou moc biskupskou i knížecí a který ještě před získáním knížecího titulu přispěl přijetím titulu říšského knížete k oslabení církevní svrchovanosti našeho státu.

Oběma výše jmenovaným knížatům i Břetislavovu nástupci **Vladislavu Jindřichovi** (1197) ale již vstupoval do cesty mladý, ambiciózní syn krále Vladislava Přemysl Otakar I., pozdější český král, který vyvedl zemi z krize a zajistil svému království prestižní postavení ve střední Evropě.

PŘEMYSLOVCI VE 13. STOLETÍ

Přemyslovský stát procházel v poslední třetině 12. století hlubokou krizí. Následníci krále Vladislava byli nejednotní, vzájemně se ohrožovali i osočovali, uchýlovali pod ochranu císaře, upláceli, vraždili i zrazovali. Během 25 let

se na knížecím stolci vystřídal osm Přemyslovců, každý z nich hleděl víc na vlastní prospěch než na svou zemi, jež stála takřka na pokraji zániku.

Přelom století ale přinesl i zlom v české politice. Ve 13. století postupně usedli na trůn čtyři přemyslovští králové, kteří dokázali svou politikou povznést český stát do čela středoevropského dění a kteří byli právem považováni za jedny z nejmocnějších mužů tehdejšího světa. Je nemožné charakterizovat jejich vládu v několika řádcích, proto se zaměříme u každého z nich pouze na některé specifické rysy jejich vladařské osobnosti, výjimečnosti či „prvenství“ jejich vlády.

V roce 1197 získal (bojem s moravskými příbuznými i dohodou s bratrem Vladislavem Jindřichem) český knížecí stolec starší syn krále Vladislava a Judity Durynské **Přemysl Otakar I.** (1155 - 1230). Vlady v zemi se ujal zralý, ambiciózní muž, který se dokázal rychle zorientovat v domácí i říšské politice a z jejich slabých míst vytěžil maximum. V průběhu sporů mezi Štaufy a Welfy obratně lavíroval mezi soupeři a získal tím čtyřikrát potvrzený královský titul (1198, 1203, 1204, 1212), stvrzený Zlatou bulou sicilskou. V době bojů mezi císařskými kandidáty mu byl udělen i statut kurfiřta, jednoho ze sedmi nejdůležitějších mužů Svaté říše římské.

Pro posílení vlastní pozice (podle názorů některých historiků z touhy po mladší ženě) se odhodlal k zapuzení první manželky Adléty Míšeňské, vzdal se dokonce i dětí, které z manželství vzešly, přestože v té době neměl jiného legitimního dědice. I když papež odmítl zrušení manželství uznat, oženil se Přemysl s mladičkou uherskou princeznou Konstancií. Při změně politické konstelace v roce 1204 ale přivedl zpět na Hrad Adlétu a zapudil pro změnu Konstancii. Ta za několik měsíců porodila syna a „výměna manželek“ se opakovala. Také osud svých dětí podřizoval Přemysl politickým zájmům. Dceru Markétu (Dagmar) provdal za dánského krále Valdemara, syna Václava oženil s císařovou dcerou Kunhutou, sňatky dalších dcer se staly zárukou dobrých vztahů s Bavorskem (Božislava), Korutany (Judita) či Slezskem (Anna). Nejmladší dcera Anežka byla zasnoubena dokonce třikrát, mj. s císařovým synem či anglickým králem, zájem o ni měl i samotný císař Fridrich II. „Věčná nevěsta“ **Anežka** ale nakonec zasvětila svůj život Bohu, s podporou svého bratra založila v Praze mužský minoritský klášter a řádový dům klarisek, jehož abatyší se stala. Velmi usilovala o vlastní kanonizaci, dopisovala si s papežem i sv. Klárou, v roce 1252 prosadila založení jediného českého řádu - křížovníků s červenou hvězdou. A přesto právě ona „čekala“ na svatořečení až do roku 1989. Výjimečný byl i osud dcery Vilemíny, charizmatičky a léčitelky, působící v Itálii. Její stoupenci byli r. 1300 odsouzeni za herezi a v Miláně upáleni společně s Vilemíninými ostatky.

Přemyslova vláda přinesla našemu státu i další prvenství - byla založena první královská města, čeští šlechtici, po dlouhé době jednotní a podporující

svého krále, začali užívat rodové erby (nejstarší je erb Hroznaty z Teplé doložený 1197), česká církev díky tvrdohlavosti biskupa Ondřeje konečně prosadila konkordátem na Šacké hoře (1222) svou politickou a společenskou emancipaci v rámci státu. Když Přemysl Otakar I. v roce 1230 ve věku 75 let zemřel, zapsalo se do dějin našeho státu jeho poslední prvenství - svět opustil nejdéle žijící (doložený) Přemyslovec.

Vlády v Čechách se ujal nejstarší žijící legitimní syn **Václav I.** (1205 - 1253). Jeho pozici otec skvěle zajistil, již jako dvouletého jej zasnoubil s vnučkou Fridricha Barbarossy, v roce 1216 jej nechal na zemském sněmu zvolit králem, v roce 1228 korunovat. Václav nezdědil otcovu cílevědomost a ráznost, byl spíše samotář, miloval lov (při něm přišel r. 1228 o oko), trpěl idiosynkracií (přecitlivělost na určité zvuky) a neurózami. Stejně jako otec obdivoval krásu - díky němu se v Čechách ujala nová gotická móda, začaly se zde pořádat velké rytířské turnaje, na hradech se objevili první minesängři. A stejně jako otec se stal Václav významným fundátorem, založil několik královských hradů (Zvíkov, Týřov), opevnil a rozšířil Prahu, podporoval zakládání měst i kolonizaci hraničních oblastí. Území na severu Čech daroval Ronovcům a Markvarticům, stál tak i u zrodu nejstaršího poddanského města v severních Čechách - **Jablonného**.

Na počátku 40. let, když byla střední Evropa ohrožována tatarskými kmeny, Václav sice nestihl zasáhnout do bojů s nimi, k Lehnici nedorazila jeho armáda včas, přesto vstoupil do povědomí jako král, který „hostýnským zázrakem“ přispěl k tomu, že Tataři ustoupili zpět na východ.

V říšské politice Václav navázal na otcovu diplomacii, za svou pomoc císaři získal pro českou korunu řadu území, mj. i Budyšínsko, Zhořelecko a Žitavsko. Neváhal se ale postavit proti císaři, když zjistil, že by mohl upevnit své vazby na babenberské državy v Rakousku. Sňatkem s dědičkou Gertrudou zajistil svému synu Vladislavovi vládu v Rakousku, bohužel jen na necelý rok, neboť Vladislav v roce 1247 zemřel. Otec, zdrcený ztrátou dědice, byl vzápětí postaven před těžkou zkoušku: postavil se proti němu mladší syn Přemysl, podporovaný většinou české šlechty. V občanské válce za Václavem stálo jen několik významných pánů, vedle Boreše z Rýzmburka také **Havel z Lemberka**, jenž byl později za své služby odměněn titulem „kastelán Kladská“. Přestože byl Přemysl se svými stoupenci poražen, otec jej potrestal jen symbolicky, neboť prostřednictvím jeho osoby mohl dosáhnout svého velkého snu: zisku Rakouska.

Přemysl Otakar II. (1233 - 1278), od roku 1247 markrabě moravský, se stal v roce 1251 rakouským vévodou. Svůj nárok na vládu podepřel i nerovným sňatkem s padesátiletou dědičkou Markétou Babenberskou, o kterém prý „mluvila celá Evropa“. Mladý manžel si ale těžkou hlavu nedělal. S Markétinou dvorní dámou zplodil čtyři děti, papeže požádal o jejich legitimní

uznání, a když potřeboval v roce 1261 uzavřít výhodný dynastický sňatek s uherskou princeznou, s Markétou se rozvedl a na milenku zapomněl.

Když v roce 1253 zemřel jeho otec, stal se Přemysl Otakar II. českým králem. Právem si již ve své době vysloužil přídomek „král železný a zlatý“, neboť proslul nejen jako vynikající válečník (své zájmy uhájil ve válkách s bavorským vévodou i uherským králem, v bitvě u Kressenbrunnu dokázal porazit armádu o polovinu větší, než měl sám), ale i jako vládce, který byl bohatý (nová naleziště stříbra v českých zemích), který aktivně ovlivňoval říšskou politiku a byl považován za nejdůležitějšího muže v říši, přestože se sám císařem nestal (nejdříve nechtěl kandidovat kvůli nesouhlasu papeže, později už silnou osobnost říšská šlechta ve svém čele nechtěla). Promyšlenou diplomacií i vojenskými zásahy připojil Přemysl Otakar k českému království řadu území (Chebsko, Bratislavsko, Pordenone), některá dokonce „zdedil“ (Korutany a Kraňsko). Bez nadsázky lze tvrdit, že Přemysl Otakar II. byl prototypem vynikajícího středověkého vladaře i ve vnitřní politice. Jen v Čechách založil 25 královských měst (další na Moravě, ve Štýrsku, v Rakousku), zřídil zemský soud, stál u založení Desk zemských. Vydal listinu řešící postavení židů v zemi, povolal do království inkvizici. Nezhledňoval však emancipační snahy šlechty a právě tento fakt spolu s odmítnutím poslušnosti nově zvolenému císaři Rudolfu Habsburskému nakonec vedl k jeho politickému pádu: ztratil rakouské země, domácí i zahraniční spojení a nakonec život v bitvě na Moravském poli.

Přemyslův jediný syn **Václav II.** (1271 - 1305) se ujal vlády až v roce 1283, po pětiletém období zmatků a postupného rabování království Otou V. Braniborským, jenž byl víc než princovým poručníkem jeho vězňem (i když tradované „Václavovo utrpení“ lze zpochybnit). Mladý král musel být od Oty vykoupen (část výkupného uhradil i **Zdislav z Lemberka**), v prvních letech vlády pak byl výrazně ovlivňován otčímem Závišem z Falkenštejna (o jeho vztahu k vdově Kunhutě a vlivu na Václava bylo napsáno již mnoho, bohužel jen málo z toho odpovídá skutečnosti), od 90. let pak již spoléhal jen na sebe a své rádce. V roce 1285 byl Václav v Chebu oženěn s císařovou dcerou Gutou Habsburskou. Ta nejenže porodila svému muži během deseti let deset dětí, ale proslula i četnými aktivními zásahy do královské politiky.

Václav bývá často prezentován jako syn, který se „nepotatil“. Neměl Přemyslovu sílu, ráznost ani výbušnost, byl fyzicky slabý a psychicky labilní, často býval nemocný, trpěl úzkostnými stavy. Byl přehnaně zbožný, s otcem měl na první pohled společný snad jen neutuchající zájem o milostná dobrodružství. Při podrobnějším studiu Václavovy vlády ale dospějeme k závěru, že v mnoha ohledech svého otce předčil. Ač vládl jakoby z povzdálí, dokázal neuvěřitelné věci: využil dynastické krize v Polsku a během deseti let ovládl většinu zdejšího území a nechal se ozdobit polskou královskou korunou. Svůj nárok na trůn zpečetil sňatkem s polskou princeznou Eliškou Rejčkou. Bystře zareagoval také

na vymření Arpádovců v Uhrách a obratnou diplomacií (včetně uplacení uherských magnátů) získal svatoštěpánskou korunu a ruku uherské princezny pro svého syna. V říšské politice se neváhal odklonit od svého švagra Albrechta

Habsburského, aby získal Míšeň a Drážďansko, později naopak podpořil za slib dalších území Albrechta a proti bývalému spojenci Adolfu Nassavskému vedl otevřenou válku. Velmi aktivní byl také v domácí politice. Na rozdíl od svých předchůdců se obklopil skupinou „odborných poradců“ (Bernard z Kamence, Petr z Aspeltu, cisterciácký opat Konrád) a spolehlivých dvorských úředníků, usiloval o smír se šlechtou (především s Vítkovci), opíral se také o duchovenstvo. V roce 1300 vydal důležitý horní a mincovní regál, jímž zajistil koruně zisky z provozu stříbrných dolů a ražbu v té době nejpevnější evropské měny – pražského groše. Kvůli odporu šlechty se mu nepodařilo prosadit založení univerzity či vydání nového zemského zákoníku. Král Václav byl rovněž významným mecenášem umění (sám psal dvorskou poezii) a fundátorem - k jeho nejvýraznějším počínům patří založení Zbraslavského kláštera. Zde byl v roce 1305 pohřben poté, co podlehl tuberkulóze. V okamžiku smrti ale již Václavova hvězda klesala. Proti jeho expanzi do Polska a Uher se utvořila široká mezinárodní koalice, vedená Karlem Robertem z Anjou, Albrechtem Habsburským a papežem Bonifácem VIII., jež krále vojensky donutila ustoupit z Uher a jež podpořila i protipřemyslovský odboj v Polsku.

Posledním Přemyslovcem na českém trůně se stal **Václav III.** (1289 - 1306), jediný žijící syn zemřelého předchůdce. Zpočátku přistupoval k plnění svých vladařských povinností poněkud laxně, a když se v létě 1306 rozhodl k vojenskému tažení proti polskému odbojníku Vladislavu Lokietkovi, rozhodl osud jinak. Když v Olomouci čekal na shromáždění zemské hotovosti, byl 4. srpna v domě děkana Budislava zavražděn. Atentátníka se nikdy nepodařilo odhalit, přestože dohadů, kdo mohl za útokem na krále stát, bylo a je dosud mnoho. Smrtí Václava III. vymřela po meči nejdéle vládnoucí dynastie v české historii. České království zůstalo, v souvislosti s platnou ženskou primogeniturou, uprázdněno pro manžele dědiček, dcer Václava II., Anny, Elišky, Markéty a roční Anežky. Až po čtyřech letech zmatků a hledání vhodného krále nastoupil na trůn mladičkový Jan Lucemburský, zakladatel nové vládnoucí dynastie.

PaedDr. Jaroslava Šiftová